

Gatubråken i Stockholm vid årsskiftet 1956/57.

Ved hovrättsassessor CARL HOLMBERG.

De s.k. nyårskravallerna i centrala Stockholm vid årsskiftet 1956/57 väckte stor oro och indignation i den allmänna debatten. Folk av alla åldrar ingick i den folkmassa, som var samlad på Kungsgatan och angränsande gator, men huvudparten synes ha varit tonåringar. Av dem som polisen anhöll under uppträderna var två tredjedelar ungdom under 21 år. Flertalet av de övriga var mellan 20 och 30 år gamla. Den äldste var 52 år.

Med anledning av de inträffade händelserna verkställdes omedelbart en preliminär utredning inom barnavårdsförvaltningen i avsikt att ge barnavårdsnämnden en första orientering om de vid gatubråken gripna 63 ungdomarna i åldern mellan 21 och 14 år.

Barnavårdsnämnden uppdrog sedermera åt förvaltningsledningen att med anlitande av erforderlig expertis fullfölja undersökningsarbetet i syfte att mera fullständigt kartlägga de aktuella ungdomarnas levnadsförhållanden m. m.

Uppläggningsen av utredningsarbetet har skett i samarbete med nämndens socialavdelning samt medicinsk, sociologisk och statistisk expertis. Undersökningen har framför allt syftat till att utröna om ungdomarna i olika hänseenden på ett mera markant sätt skiljer sig från stockholmsungdom i allmänhet. I enlighet härmed har genomförts en närmare granskning av olika sociala betingelser såsom uppväxtförhållanden, familjär situation, fritidsintressen m. m. Därjämte har företagits en attitydundersökning i syfte att utröna inställningen till vissa socialt accepterade normer m. m.

Undersökningsarbetet har närmast handhåfts av fil. lic. *Anna-Lisa Kälvesten* och förste aktuarien vid statistiska kontoret *Pär-Erik Andér*. Den förra har därvid främst svarat för attitydundersökningen och den sociologiska kommentaren, medan den senare ombesörjt det socialstatistiska arbetet. Som intervjuare och medarbetare i fråga om införskaffande av vissa sociala uppgifter m. m. har assistenterna *Eric Portefaix* och *Arne Urberg* vid socialavdelningen biträtt.

Sedan i ett föregående nummer av denna tidskrift lämnats en redogörelse för en undersökning av Rock'n'Roll-upptågen i Oslo hösten 1956, har det syntts lämpligt att även den utredning som verkställdes om nyårskravallerna redovisas i tidskriften. Den redogörelse som här lämnas utgör ett sammandrag av den inom barnavårdsförvaltningen i Stockholm verkställda utredningen, dagtecknad den 1 juni 1957.

1. Händelserna i centrum och det rättsliga efterspelet.

Under kvällstimmarna på nytårsafton samlades mängder av ungdom av båda könen på Vasagatan, Kungsgatan och Drottninggatan. De kastade smällare och blåste trumpeter, men patrullerande poliser ansåg, att det ur ordningssynpunkt gick tämligen hyggligt till under de första timmarna från 7-tiden till fram emot halv tio. Då upptäcktes att en mängd ungdomar samlats på Regeringsgatans och Malmskillnadsgatans viadukter över Kungsgatan och därifrån kastade ned smällare och gamla glödlampor på Kungsgatan. Polisen utrymde då viadukterna och ställde dem under bevakning. Vid halv-elvatiden var Kungsgatan packad av människor, som nästan inte rörde sig. Det verkade, enligt en närvarande polisman, som om „en uppställning skett för bevisande av något evenemang“. Överallt i mängden avfytrade man kraftiga smällare och oväsendet från papperstrumpeter var mycket kraftigt.

Vid denna tidpunkt blev det trafikstockning, emedan två ynglingar stoppade ett par trådbussar genom att dra bort strömvagnarna. När polisen skulle gripa dessa två satte de sig till motvärn, den ene så pass våldsamt, att en polisman fick sin uniform söndersliten. Någon passade vid samma tillfälle på att slå sönder en ruta i den ena bussen, varvid en passagerare skadades av glassplitter och måste föras till sjukhus.

När dessa händelser inträffade, pågick redan polisens utrymning av Kungsgatan från Norrlandsgatan och västerut. Folkmassan har uppskattats till ett par tusen personer och bestod till övervägande delen av tonåringar. Medan polisstyrkan drev den stojande mängden fram emot Sveavägen, inträffade flera svårartade intermezzon. Bland annat blev en polisman misshandlad.

När man nått Sveavägen kastades cyklar från ställen mitt i denna gata ut i körbanan. Polismän, av vilka många var ridande, bombarderades med tomma bleckburkar och andra lösa föremål. Man försökte skrämja polisens hästar genom smällare. På bilar som tvingats stanna ryckte man upp dörrarna. Flera fick repor och bucklor av äverkan. Mitt för Thulehuset på Sveavägen vräktes en parkerad skåpbil omkull. Utanför en affär tillgrep man tomma mjölkflaskor av plåt, som kastades omkring. Framför en fiskeredskapsaffär slet några ynglingar loss flera meterlånga bambuspön, som sedan bland annat användes som kastvapen mot polisen. Hela tiden kastades starka smällare mot polisen.

Även på Hötorget blev det stockning. Några personer lossade där bromsarna på en parkerad släpvagn lastad med lådor. Vagnen rullade över torget och stötte mot Hötorgshallen. Lådorna innehöll bland annat morötter och lök, som sedan användes som projektiler mot polismännen. Dragkärror och tomma lådor drogs ut på Kungsgatan. På Slöjdgatan och Hötorgets västra körbana

välte man av dragkärror lastade med material till torgstånd, så att det bildades en formlig barrikad. Skyddsräcken och plank kring nybygget söder om Konserthuset bröts ned. På det lilla stycket av Sveavägen mellan Kungsgatan och nybygget tände man på en låda med träull. Den fick brinna upp och brandkåren behövde inte tillkallas.

Förutom dessa tilltag har polisen genom anmälning fått reda på att sju skyltfönster och en skylt slagits sönder.

I den bråkiga massan togs bl. a. 63 ungdomar i åldern 14—20 år och fördes till en polisstation. Eftersom det är dessa som utgör undersökningsgruppen, måste man fråga sig hur pass väl de kan tänkas representera de unga bråkmakarna i gemen. Vid intervjuerna var flertalet närmast harmsna: de hade visserligen inte velat lyda polisens uppmaningar att flytta på sig, men eftersom de inget ont gjort kunde de inte inse, varför de skulle försas iväg. I ett fåtal fall har de gripna ungdomarna gjort sig skyldiga till mera påtagliga olagligheter, till exempel de två som drog bort bussarnas kontakter, ett par fall av våldsamt motstånd mot polis och ett av fylleri och skadegörelse. De allra flesta har dock vid rättegången bara dömts för olika slags ofog rubricerat som förargelseväckande beteende.

I några fall var det omöjligt att efteråt leda i bevis vad som verkligen skett i den allmänna villervallan. Polis och åklagare avstod av detta skäl från att föra någon talan mot 22 stycken av de gripna ungdomarna. Tre var under 15 år och gick därför fria från åtal. Resten utgör 38 stycken.

Dömda för förargelseväckande beteende	22	ungdomar
„ „ våldsamt motstånd el. ohörsamhet mot ordningsmakt	5	„
„ „ skadegörelse (den ena med fylleri) . .	2	„
Frikända	5	„
Tillkommer för åtal	4	„

Bötesbeloppen varierade mellan 25 och 420 kronor. Bland de 63 gripna fanns två flickor. En var bland de åtalade men frikändes.

Det har i tidningsdebatten sagts, att de som satte igång bråket sannolikt inte kom med i den grupp, som polisen anhöll. Den stora polisaktionen sattes in först på ett relativt sent stadium, vilket skulle ha gjort att de som var aktivast i början sannolikt hann sätta sig i säkerhet, medan andra som bara uppehöll sig på gatan kom i vägen för rensningsaktionen och blev uppretade av vad de ansåg vara en omotiverad bryskhet från ordningsmaktens sida. Det rättsliga efterspelet ger möjligen någon ledtråd för bedömningen av om de som greps av polisen representerade de värsta bråkmakarna, den stora massan av medlöpare eller rent av de mera tillfälliga besökarna på Kungsgatan.

Några anhållna var bevisligen med i rätt grava sammanhang, (till exempel busshistorien eller förstörelsen av skåpbilen). Där- emot tycks ingen av dem ha varit med om stenkastning mot fönstren. Att majoriteten av de gripna har deltagit i skränet och otidigheterna mot polisen är ovedersägligt. Att relativt många av de gripna (22 st.) gick fria från åtal och att några frikändes behöver inte betyda att de stod helt utanför bråket, men det kan givetvis vara så. Bevis har i varje fall inte kunnat frambringas. Det enda som med säkerhet kan sägas om den grupp av gripna ungdomar, som utgör undersökningsgruppen, är att de befann sig på Kungsgatan eller i dess närhet och att flertalet också var med om ett eller annat av de ofog som ingick i det stora tumultet.

2. Utredningens uppläggning m. m..

Eftersom man var mycket osäker om i vad mån den gripna ungdomsgruppen alls var representativ för bråkmakarna på Kungsgatan och då en stickprovsundersökning pekade i riktning mot att man hade att göra med genomsnittlig ungdom, beslöt man att inrikta undersökningen på frågan, om de som hamnade hos polisen utgjorde en från övriga stockholmsungdomar i samma ålder avvikande grupp. Det ansågs föga ändamålsenligt att sätta igång med en djuplodande personlighetsundersökning av dessa ungdomar, om vilka man då ingenting annat visste än att de — eventuellt rätt tillfälligtvis — hade blivit gripna av polisen på nyårsnatten.

Undersökningen lades upp som en beskrivning av gruppen med huvudvikten lagd på ungdomarnas sociala och familjära förhållanden. Vissa uppgifter hämtades från olika register. De övriga uppgifterna erhöles vid intervjuer med båda eller någon av föräldrarna samt med ungdomarna själva.

Intervjuerna utfördes i hemmen och svaren registrerades i ett formulär som utarbetats för undersökningen.

Utom denna personundersökning ingick ett attitydtest, som ungdomarna fick fylla i i enrum medan undersökarna samtalade med föräldrarna.

En *kontrollgrupp* att jämföra med är en nödvändig förutsättning för att man skall kunna avgöra, om en grupp som denna avviker från det normala eller om den bara utgör en handfull helt genomsnittlig ungdom.

När det gällde den sociala kartläggningen av gruppen (familjetyper, socialgrupp, tidigare ingripande av barnavårdsnämnd eller polis mot pojken, förekomst av kriminalitet eller alkoholmissbruk i familjen, o. s. v.) kan jämförelse ske med en „normalgrupp“ av stockholmspojkar och deras familjer, som har undersökts av Gustav Jonsson, Hans Curman och Anna-Lisa Kälvesten i anslutning till en utredning angående Skåklientelet. Den är ännu inte publicerad men vissa resultat har ställts till förfogande

för jämförelser. Normalgruppen är dragen ur befolkningsregistret och utgör en halv procent av alla pojkar i Stockholm födda 1939—46. Någon likvärdig jämförelsegrupp för övriga sociala förhållanden samt för attitydtestet har inte kunnat framskaffas. Att genomföra en sådan på en slumpsamlad ungdomsgrupp skulle ha krävt ett omfattande arbete.

För att dock få någon hållpunkt för bedömningen åtminstone av testresultaten har man vänt sig till två skolor, en folkskola och ett högre allmänt läroverk, båda belägna i Söderort. Alla elever i klasserna 8 och 9 i enhetsskolan, respektive i alla avdelningarna i ring I fick under en lektionstimme fylla i attitydtestet. De behövde inte skriva sitt namn och fick själva i sina klasser samla ihop och posta svaren i färdiggjorda kuvert som lämnats med. Varje elev antecknade följande data på sitt testhäfte: kön, ålder, målsmans yrke. Det måste uttryckligen betonas, att de båda skolungdomsgrupperna inte utgör en korrekt kontrollgrupp, som representerar hela stadens ungdom i dessa åldrar. Det är två konkreta skolpopulationer och de är fullständiga. Rekryteringsområdet för gymnasieringen är betydligt större än för folkskolan. Gissningsvis skulle man kunna säga, att läroverksklassen är relativt typisk för ett stockholmsgymnasium medan folkskolan är typisk för Stockholm söder om Söder med en viss men inte överväldigande dominans av socialgrupp 3.

Ålderssammansättningen kunde inte bli densamma i de båda jämförelsegrupperna och nyårsgruppen. För att komma åt ett stickprov av så osorterad ungdom som möjligt måste man hålla sig till folkskolans översta klasser, men deras genomsnittsålder måste komma att ligga under kravallgruppens. I lägsta ringen av gymnasiet räknade man med att återfinna den ungdom som på olika åldersstadier sökt sig över från folkskolan. Folkskolegruppen omspände åldrarna 14—16 år (ca 60 % var 15 år), läroverksgruppen 14—18 år (50 % var 16 år) och kravallgruppen 14—20 år med följande fördelning:

14 år	15 år	16 år	17 år	18—20 år	Summa
3	9	20	15	16	63

Gymnasisterna var som grupp alltså något äldre än folkskolegruppen och ingen av dem hade exakt samma spridning på åldrarna som kravallgruppen.

Undersökningen avser 63 ungdomar under 21 år. Dessa benämnes i fortsättningen för korthetens skull kravallgruppen. Det har emellertid visat sig omöjligt att i full utsträckning införskaffa alla önskade data. Detta gäller i synnerhet sådana uppgifter, som insamlats vid personliga besök. Sålunda har det i 13 fall inte varit möjligt att komma till tals med antingen föräldrar eller ungdomarna själva eller båda. I 10 fall finns inga intervju-data för ungdomarna. Fem ungdomar vägrade att ställa sig till

förfogande och fyra stycken vistades inte i Stockholmsområdet (två var i utlandet, en i Sollefteå och en till sjöss). Dessutom har en inte kunnat anträffas.

Föräldrarna har inte kunnat intervjuas i sammanlagt 7 fall. Två vägrade och tre bodde på annan ort. I ett fall vistades modern (frånskild) på sjukhus. Adoptivfadern till en pojke hade avlidit efter nyår och adoptivmodern var död tidigare. Förutom dessa genomgående inskränkningar har svar inte kunnat erhållas på enskilda frågor. Bortfallet av uppgifter är sålunda relativt stort och har väsentligt bidragit till att göra bilden ofullständig på en hel del punkter.

Bortfallet är rätt obetydligt i fråga om alla sådana uppgifter som kunnat inhämtas ur register. Det är till exempel bara tre pojkar, för vilka uppgift om socialgrupp och familjetyp saknas. Den sociala bilden kan därför inte ha förryckts genom bortfallet. Däremot innebär det givetvis en viss osäkerhet, att så många som 10 av 63 saknas i alla intervjuuppgifterna och i testet.

Den avgörande frågan är om de som har fallit bort utgör något speciellt urval, så att helhetsbilden av gruppen skulle ha blivit en annan om de hade varit med. Sannolikt är de 10 pojkar som inte har blivit intervjuade dock ingen sådan enhetlig samling. Ur de uppgifter som finns om alla utom en av dem kan man till exempel se att några tillhör dem som dömts för förargelseväckande beteende, några har frikänts eller aldrig åtalats. I ett par fall förekommer tidigare prickar för mopedstöld och liknande. En har varit föremål för skyddsuppfostran, vilken nyss upphört. Ett par är riktiga mönsterpojkar enligt sina föräldrar och helt fria från anmärkningar i barnavårdsnämndens register. En pojke av sistnämnda slag tillhörde dem som vägrade att låta sig intervjuas. Pojken tillhörde dem som inte åtalades.

Den ena pojken som försvunnit till utlandet var dansk och har tagit värvning i danska armén. Den andre sändes efter nyår till en utländsk internatskola, enligt uppgift på grund av att han inte hade skött studierna i läroverket, där han gick. Bland de oanträffbara fanns vidare en yngling som fullgjorde sin värnplikt i Norrland och en sjöman som åter gått till sjöss efter julpermissionen. Båda var skötsamma och hyggliga. Det är endast en av de tio som är helt okänd, föräldrarna är landsortsbor och pojken själv har inte kunnat anträffas. Slutsatsen av denna granskning är att man inte har skäl att misstänka bortfallsgruppen för att vara vare sig särskilt svårt belastad eller särskilt förträfflig i jämförelse med den övriga gruppen.

3. Resultat.

I tabeller¹⁾ till utredningen lämnas en redovisning av samtliga uppgifter beträffande kravallgruppens sociala förhållanden med genomgående uppdelning på ungdomar bosatta i Stockholm och förortsområdet. De redovisade uppgifterna göres till föremål för kommentarer endast i de fall, där jämförelser kan göras med normalgruppen eller med annat material.

Av samtliga är 29 % bosatta i inre staden, 44 % i yttre staden och 27 % i förortsområdet. Denna fördelning ansluter sig i huvudsak till motsvarande fördelning av Storstockholms samtliga ungdomar inom de ifrågavarande åldersgrupperna.

Alla ungdomar utom två är pojkar med en markerad anhopning inom åldersgrupperna 16—18 år.

Ser man på *familjesituationen*, visar det sig, att 56 % tillhör fullständig familj, det vill säga bor hos båda biologiska föräldrarna. Detta procenttal skulle med viss reservation kunna jämföras med normalmaterialet, där motsvarande andel är 78 %. Som jämförelse kan nämnas, att för Skå-klientelet stannar siffran vid 32 %. Kravallgruppen intar troligen en mellanställning i detta sammanhang, då de tre siffrorna var för sig representerar påtagligt skilda nivåer. Jämförelsen är emellertid inte helt oantastlig, eftersom normal- och skåmaterialen avser ungdomar, som vid observationstidpunkterna var yngre, varigenom andelen fullständiga familjer där kan antagas vara något för hög vid jämförelse med kravallgruppen. En annan grupp av stockholmsbarn, som intar en liknande mellanställning i fråga om sin familjesituation, utgör klientelet vid den psykiska barna- och ungdomsvården. Vid en bearbetning av en årgång pojkar och flickor, sammanlagt 745 stycken, befanns 65 % vistas hos sina båda biologiska föräldrar. Även den gruppen hade ett stort inslag av yngre barn.

En annan möjlig jämförelse med normalmaterialet gäller *socialgrupperingen*, som visar följande siffror.

Socialgrupp	Normalgruppen %	Skågruppen %	Kravallgruppen	
			Stockholmare %	Samtliga %
I	16	7	7	5
II	38	26	26	25
III	46	67	65	65
Uppg. saknas	—	—	2	5
Summa	100	100	100	
Antall fall	238	222	46	63

¹⁾ Tabellerna medtages icke i denna redovisning.

Siffrorna visar en slående likhet mellan Skå-gruppen och kravallgruppen, och den senare avviker sannolikt signifikant från normalgruppen.

I fråga om *antalet syskon* har jämförelsen med normalmaterialet inte givit några påtagliga olikheter. Andelen endabarnsfall uppgår i båda materialen till mellan 20 och 30 % (detsamma gäller också om Skå-klientelet).

Av ungdomarna i kravallgruppen är 46 % på ett eller annat sätt *kända i barnavårdsnämnden* med en eller flera av följande registrerade fakta: polisanmälan, samhällsvård, övervakning, skyddsuppfostran, åttalseftergift, villkorlig dom eller konsultation hos någon av den psykiska barnavårdens byråer. Bortser man från dem som endast haft samhällsvård eller rådgivningsbyrå återstår 37 %. En specialbearbetning av normalmaterialet med införskaffande av aktuella uppgifter från 98 ungdomar över 14 år har givit en motsvarande relation av 12 %, vilket innebär en påtaglig olikhet. Fäderna i kravallgruppen har liksom Skå-gruppen en större brottsbelastning än fäderna i normalmaterialet. Beträffande fylleriförseelser ligger däremot frekvensen i kravallgruppen på samma nivå som i normalmaterialet: 20, resp. 18 % mot 44 % i Skå-gruppen.

Trångboddhet definierad som mer än två personer per rum har uppgivits av 25 % av kravallgruppen. I normalmaterialet är siffran 22 %. I detta avseende är alltså den undersökta gruppen inte sämre ställd än genomsnittspojken i Stockholm i dag.

Moderns förvärvsarbete tyder inte heller på någon särställning. Var tredje i den undersökta gruppen har en förvärvsarbeteande mor nu. I normalgruppen är det 29 % med heltid och 18 % med deltid.

Föräldrarnas inkomst. De gifta paren hade år 1955 en sammanlagd medelinkomst av 17.000 kronor (sammanräknad nettoinkomst för taxering). Den siffran ger ingen anledning till kommentarer. Det är inte heller i och för sig anmärkningsvärt, att de ensamstående mödrarna hade så låg medelinkomst som cirka 5.000 kronor. Men det var inte mindre än 20 % av pojkarna, som levde tillsammans med en ensam mor. I normalgruppen var det bara 11 % som hade denna hemsituation. Bland Skå-pojkarna var det däremot 29 %. Den undersökta gruppen hade alltså ett stort inslag av den ekonomiskt missgynnade grupp som de ensamstående mödrarnas söner utgör.

Även i fråga om *skolbildningsnivå* torde nyårsgruppen befinna sig i en mellanställning mellan normalpojken och Skå-pojken: 11 % hade gått eller gick i läroverk. 13 % gick fortfarande i skolan (4 pojkar i folkskola, 2 i läroverk, en i teknisk realskola och en i folkhögskola). Förhållandevis många gick i någon form av yrkesskola, nämligen 17 %. Häri ingick både dag- och kvällsskolor för industri- och hantverksyrken samt handel. Flertalet

var emellertid vid undersökningstillfället redan ute i förvärvslivet. Hälften av de 40 pojkar som arbetade hade aldrig bytt anställning. Sex stycken uppgav att de hade haft tre eller flera platser före den nuvarande. Åtskilliga har flyttat mellan helt skilda arbetsområden, till exempel börjat med en lärlingsplats, övergått till posten, därifrån till en affär som varubud. Det finns dock inte något jämförelsematerial för att kunna avgöra om sådan ostadighet är vanligare än bland annan ungdom i samma ålder.

Som ett grovt mått på *intelligensnivån* registrerades betygen i modersmålet och räkning i fjärde klassen i folkskolan. Dessvärre lyckades inte alla de intervjuade pojkarna leta fram detta betyg. Det finns därför bara uppgifter om 35 stycken. Betygen i matematik fördelar sig sålunda: genomsnittsbetyget Ba hade 14 pojkar. En hade a och 6 hade AB. Under genomsnittsbetyget föll 13 med B och en underkänd. Mot 7 över Ba låg alltså 14 under. Om man kan lita på att betygsättningen är strängt normalfördelad, skulle dessa pojkar ligga något i underkant. *Veckoinkomsten* för de 36 pojkar, för vilka inkomsten är känd, var i genomsnitt 120 kronor. Av dessa betalade bara 29 regelbundet för sig hemma, och summan var genomsnittligt 40 kronor. Ur dessa uppgifter kan man inte dra några slutsatser. Några bodde ju inte i sina hem, och man vet inte vilka förmåner som ingår i priset.

På några punkter kan man sammanställa de svar, som nyårsgruppen gav rörande sin *fritid*, med resultat av andra utfrågningar, som finns redovisade i ungdomsvårdskommitténs betänkan den. Det gäller till exempel om procenten som är medlemmar i någon förening. Nyårsgruppens siffra, 46 %, stämmer exakt med den siffra som kom fram 1944 för manlig ungdom i de tre största städerna. Även enligt attitydtestet har pojkarna stort intresse för föreningsliv, men de har inte i samma utsträckning som jämförelsegrupperna i de två skolorna lust att vara ledare och har inte heller i samma utsträckning som dessa några förtroendeposter.

Ungdomsgårdarnas roll för fritidssysselsättningen belyses av att en tredjedel har haft någon kontakt med deras verksamhet. Det vanliga är, att man antingen deltar i den öppna verksamheten eller bara söker sig till gårdarna, när det är särskilda tillställningar där. En liten grupp på 6 % brukar deltaga i grupparbete inom någon ungdomsgård. Var femte pojke brukar besöka ungdomsgården två gånger i veckan eller ännu oftare. På denna punkt kan inte lämnas någon jämförelsesiffra.

Däremot kan det ha sitt intresse att konstatera, att uppgifterna om hur kvällarna under en viss, nyss förfluten vecka hade tillbringats, gav ungefär samma bild som äldre undersökningar. Cirka var tredje kväll hade tillbringats hemma. Vanligaste sysselsättningen under utekvällarna var bio. Detta torde vara normalt

för manlig ungdom under en årstid, då sport och friluftsliv har lågsäsong. Frekvensen hemmakvällar varierade mellan 25 och 40 % i de olika stickprovsundersökningar, som refereras i ungdomsvårdskommitténs betänkande om Ungdomen och nöjeslivet.

Av ungdomarna hade 54 % varit ute på något offentligt nöje, innan de hamnade på Kungsgatan (bio, dans, konditori eller restaurant). En tiondel hade farit direkt hemifrån, en tiondel hade varit på bjudning och lika många hade drivit omkring på gatorna förut på kvällen.

Var tredje av dem som lämnat uppgift hade druckit vin eller sprit under kvällens lopp. Det bör kanske framhållas, att endast en av de anhållna ungdomarna blev dömd för fylleri i samband med nyårsbråket. Att fylleristinslaget inte enligt polisens och andra ögonvittnens utsagor tycks ha varit påfallande under uppträderna, är naturligtvis inget bevis för att inte spriten kan ha spelat en roll för händelsernas utveckling. Huruvida det är normalt att var tredje stockholmare i denna ålder dricker vin eller sprit på nyårsafton kan emellertid inte avgöras.

Angående eventuella *traditioner för nyårsfirandet* i hemmen fick man samstämmiga vittnesbörd från föräldrar och ungdomar: det stora flertalet familjer (över 70 %) har ingen sådan tradition. Rätt många har inget svar givit, de som svarat ja på frågan är bara ungefär 10 %. Inte heller på den punkten kan man avgöra, om gruppen skiljer sig från vanliga stockholmsfamiljer. I varje fall är det väsentligt att veta, att dessa familjer endast i undantagsfall har någon utbildad tradition för hur nyårsafton skall firas. Sannolikt är läget ett helt annat vid jul och påsk, då familjesamling kring traditionella måltider och andra ritualer är regel. Man kan alltså rimligen räkna med att nyårsafton är mycket mindre familjebetonad. Detta hindrar inte att en majoritet av föräldrarna *önskar* att hålla samman familjen denna kväll. Ungdomarnas svar skiljer sig här rätt starkt från föräldrarnas (21 mot 59 % för familjesamling på nyårsafton). Var fjärde både bland de unga och deras föräldrar har lämnat frågan öppen. Drygt 4 av 10 ungdomar anser, att det trevligaste sättet att fira det nya årets ankomst är olika offentliga tillställningar eller kamratfest.

Sammanfattning. Den sociala undersökningen tyder på att de ungdomar som greps av polisen i samband med nyårsbråket sociologiskt sett skiljer sig från den vanliga genomsnittsungdomen. I fråga om en rad belastningsfaktorer står gruppen mitt emellan den normala stockholmsojken och Skå-pojken.

4. Attitydtestet.

Det ansågs önskvärt att någon form av test ingick i undersökningen. Taktiska skäl talade starkt för att man skulle nöja sig med ett formulärtest, som vederbörande själva kunde fylla i. Att detta skedde i enrum kunde socialundersökaren kontrollera.

Det var dock inte enbart av bekvämlighetsskäl, som man valde ett attitydtest. Alternativet skulle ha varit någon form av projektivt test. Med hjälp av sådana tests kan man nå en djupare kunskap om personlighetsstrukturen liksom om sjukliga företeelser i psyket. Men några normer för vad som är avvikande och normalt inom befolkningen finns ännu inte utarbetade för något enda sådant test. Man skulle alltså ha haft mycket svårt att använda projektiva test för det speciella syftet, som i första hand var att bedöma om ungdomarna som gripits på Kungsgatan var en särpräglad grupp.

Testet utgör en kompilation ur tidigare existerande frågelistor utökad med några enkla attitydfrågor rörande inställningen till föräldrarna, disciplinen i hemmet, trivseln i skolan eller arbetet. Material har lämnats av professor Torsten Husén och sekreterare Kerstin Elmhorn.

Det första avsnittet utgjordes av 46 frågor som rörde den egna personen, avsedda att besvaras med ja eller nej. Endast om någon ansåg det alldeles omöjligt att avgöra vilket som passade, skulle han avstå och i stället skriva till en nolla i kanten. Flertalet frågor lånades ur en svensk version av de i Amerika mycket brukade „neurotic inventories“ (i detta fallet är förebilden närmast Thurstons frågeschema för utvärdering av personlighetsstörningar hos nyinskrivna studenter).

Andra avsnittet bestod av några satser som beskriver olika handlingssätt. En lista på moraliska omdömen bifogades (fem stycken från högsta gillande till starkaste ogillande). Hälften av handlingarna var „riktiga“ (t. ex. „Lämna tillbaka en tia som man fått för mycket i en kiosk“). Hälften var „orätta“ (t. ex. „Smita från betalningen på ett kafé eller en restaurang“). Uppgiften bestod i att placera något av de fem omdömena på var och en av satserna. Avsikten var att finna ut i vad mån en försöksperson delade den gängse moraliska attityden till handlingarna i fråga.

I det tredje avsnittet fick ungdomarna på motsvarande sätt ta ställning till en rad omdömen om polisen. De hade också här fem betyg att välja mellan, från „alldeles sant“ till „fel“. Hälften av satserna innehöll ett positivt omdöme om polisen (t. ex. „Om det blir bråk, så bör man hjälpa polisen“). Hälften uttryckte en negativ attityd (t. ex. „Det är allas skyldighet att hålla ihop mot polisen“). Avsikten var här att utröna ungdomarnas attityd mot ordningsmakten.

Sist i raden kom frågorna om far, mor, den uppfostran man fått „som barn“ och disciplinen nu, hur man trivdes i skolan och/eller på arbetet samt hur man bedömde framtidsutsikterna i arbetet. Alla dessa frågor var avsedda att ge besked om huruvida kravallgruppen gav uttryck för mer missnöje och vantrivsel med sin situation hemma och ute i livet än de båda jämförelsegrupperna.

Det gäller om alla delarna av testbatteriet, att en försöksperson som vill förställa sig och förvränga resultatet mycket väl kan göra det. Det kan naturligtvis inte avgöras hur många som svarat så uppriktigt de kunnat. Kravallgruppen kan ju haft skäl att söka lägga sina svar tillrätta efter vad vuxna och myndigheterna anser riktigt.

En utförlig redogörelse för bearbetningen av testresultatet lämnas i en bilaga.¹⁾ Här redogöres i korthet för de slutsatser man kan dra av svaren på de olika deltesten.

Svaren på de personliga frågorna, 46 till antalet, har analyserats fråga för fråga och skillnaden i fördelningen mellan ja och nej har jämförts i kravallgruppen och de två pojkggrupperna ur folkskolan och läroverket. På grundval av de skillnader som är så stora att de sannolikt inte kan tillskrivas slumpen kan man våga göra en försiktig karakteristik av kravallgruppen. En del frågor som innehållsmässigt hör nära samman har förts ihop vid analysen, så att man fått några större attitydområden att röra sig med. Ett av dessa är „sensitivitet för andra meningar“, ett annat „ängslan och osäkerhet“, ett tredje „aggressivitet“ och ett fjärde „ledarskap“. På grundval av vad testet visat skulle man kunna göra följande frihandsteckning av den pojke som togs av polisen på nyårsnatten.

Han är — jämfört med de nämnda jämförelsegrupperna — mer utåtvänd, mindre introspektiv, mindre känslig, mindre blödig och ängslig för vad andra människor anser om honom, mer aggressiv i sina kamraters ögon, mindre osäker om sitt eget värde och mindre rädd att misslyckas i sina förehavanden, mindre plågad av ett sådant neurotiskt symptom som tvångstankar. Han hyser mera sällan en önskan att ha någon att anförtro sig åt, han verkar att ta lätt men ytligt på kontakten med andra människor. Han är mycket för att delta i föreningsliv, men han har inte varit aktiv som ledare och han har varken håg för att framträda som sådan eller för aktivitet i debattens form.

Om man vågar ett försök att komprimera denna karakteristik ytterligare ett steg, skulle man kunna säga att kravallpojken visar mindre tecken på hämningar och mera tecken på utlevelse utom i sådana aktivitetsformer som innebär ansvarigt ledarskap och intellektuell självhävdelse.

De moraliska värdeomdömena utvärderades på det enkla sättet, att var och en som givit en „riktig“ handling det högsta moralbetyget fick poängen 5, den som givit den näst högsta fick poängen 4 o. s. v. Omvänt erhöles högsta poäng om man på en „oriktig“ handling satte det lägsta av de givna „betygen“. För varje person räknades fram en genomsnittspoäng som alltså kunde

1) Bilagan här ej medtagen.

variera från 1 till 5. Siffran 3 betecknar moralisk indifferens („gör väl detsamma“-attityd). Först om genomsnittspoängen är över 4, kan man säga att vederbörande delar de gängse moralnormerna. Gruppmedeltal räknades också ut för flickorna i de två skolformerna. Skillnaden går inte mellan några grupper upp till ens en halv poäng: alla håller sig mellan 4 och 5. Lägsta gruppöäng fick folkskolepojkar, därefter kom läroverkspojkar och högst bland de manliga grupperna kom kravallungdomen. Båda flickgrupperna har ännu något högre moralpoäng.

	Antal	Medelpoäng	Mindre än 4 p.
Folkskolepojkar	108	4,12	30 %
Läroverkspojkar	56	4,38	14 „
Kravallgruppen	48	4,42	10 „
Folkskoleflickor	96	4,45	7 „
Läroverksflickor	52	4,48	4 „

Som framgått av det sociala avsnittet var inslaget av ungdom från socialgrupp 1 obetydligt i kravallgruppen (5 %). Majoriteten (65 %) tillhörde socialgrupp 3. (Det är föräldrarnas yrke man här utgår från). Icke desto mindre visar det sig att kravallungdomen mest liknar socialgrupp i fråga om sin moralpoäng, medan genomsnittet för socialgrupp 2 och 3 blir lägre. Den enda kommentar som kan göras, är att kravallgruppen inte kan sägas vara mindre medveten om vad som är god samhällsmoral än annan ungdom i samma sociala skikt; om testet visar någonting, så är det motsatsen. Man kan naturligtvis fråga sig, om denna grupp kan ha varit mera försiktig i sina svar på grund av den situation den befann sig i: pojkar testades ju samtidigt med att polisutredning och domstolsförhandlingar var aktuella.

Inställningen till polisen poängbedömdes på samma sätt och här visade det sig att genomsnittet för alla grupperna blev lägre än när det gällde de allmänna moralfrågorna. Här kom kravallgruppen på lägsta plats, tätt följd av folkskolepojkar. Ingen grupp vare sig bland pojkar eller flickor uppnådde 4 i medelpoäng: lägst låg kravallgruppen med 3,55 och högst folkskoleflickorna med 3,81 poäng. Detta får tolkas så, att den typiska attityden i alla grupper är indifferent, alltså inte direkt fientlig, men heller inte direkt positiv till polisen. Procenten som hade lägre poäng än 3, d. v. s. som gav polisen klart underbetyg, var högst i kravallgruppen (20 %). I folkskola och läroverk är motsvarande procenttal 12 och 9 bland pojkar, 6 och 5 bland flickorna.

Det kan vara förklarligt att en så stor grupp som var femte pojke i kravallgruppen uttryckt mycket låg uppskattning av ordningsmakten, eftersom de överlag ansåg sig ha kommit oförskyllt i konflikt med den under nyårsnatten. Men hur skall man för-

klara att ungefär var tionde pojke i staden delar deras negativa attityd?

Attityden till föräldrarna, till den uppfostran man fått som barn samt till disciplinen i hemmet nu har man försökt kartlägga i tanke, att ett uttalat missnöje i fråga om dessa ting skulle kunna vara en anledning till trots mot auktoriteter och även mot samhällets ordningsmakt. En analys av svaren i detta avsnitt tyder emellertid på att de skillnader som förekommer inte ställer kravallgruppen i någon särställning. Snarare tycks svaren på en del punkter avspegla olika tänkesätt eller eventuellt bara olika verbala vanor som utmärker de olika sociala skikten. Kravallgruppens inställning till far står t. ex. nära folkskolegruppens och båda dessa skiljer sig från läroverksgruppen: fadern kommer högre på värderingsskalan hos läroverkspojkar. Samma mönster följs i omdömena om modern. Kravallgruppen synes dela de attityder till föräldrarna som är gängse inom det sociala skikt som den huvudsakligen tillhör.

I alla tre pojkgrupperna ansåg sig var femte pojke som barn ha varit „mer strängt hållen än andra“. „Mindre strängt hållen“ svarade var tionde kravallpojke. I de båda jämförelsegrupperna var det var femte. Dessa svar tyder inte på att kravallgruppen subjektivt upplevt någon särställning, vare sig åt det stränga eller släpphänta hållet.

Av de 47 kravallpojkar som svarat på frågan om de nu har mindre, lika mycket eller mer frihet än sina kamrater har inte mindre än 41 stannat för „lika mycket“. Två anser sig ha mindre och 4 mer frihet än andra. De andra ungdomsgrupperna har givit något mer differentierade omdömen. Kravallgruppen har alltså i mindre grad än de övriga givit uttryck åt en subjektiv känsla av att vara annorlunda behandlade än kamraterna. Detta kan givetvis tolkas på olika sätt. En mindre utvecklad förmåga och lust till introspektion och funderande över den egna situationen skulle t. ex. kunna ge detta utslag.

Trivseln med skola, arbete och framtidsutsikter. För att ge ungdomarna tillfälle att uttrycka hur väl eller illa de trivdes med arbetssidan av tillvaron har efterfrågats deras attityd till skolan, till arbetet och till arbetet som framtidsjobb. Kontrollgrupperna har endast tagit ställning till skolan, men en del av dem som gick i skolan i kravallgruppen har också givit sin mening tillkänna på skolfrågan.

Kravallgruppens attityd till arbetet: väldigt bra 62 %, någorlunda 32 %, trist 6 %.

Det är dock 20 % som anser att deras nuvarande arbete är „dåligt“ som framtidsjobb.

Attityden till skolan framgår av följande tablå över svaren i procent på frågan: Att gå i skolan tycker jag är . . . .

	Kravall- gruppen	Folksk. pojkar	Läroverks- pojkar	Folksk. flickor	Läroverks- flickor
	%	%	%	%	%
väldigt bra	21	14	40	20	65
någorlunda	57	51	52	61	33
trist	21	35	8	19	2

Som synes är trivseln med skolan betydligt bättre i läroverket än i folkskolan. Skiljelinjen går här — liksom i fråga om attityden till föräldrarna — mellan läroverksungdom av båda könen på den ena sidan, folkskoleungdom och kravallungdom på den andra.

Sammanfattningen blir, att trivselsvaren inte ger anledning att bedöma kravallungdomen som särskilt missbelåten. Som grupp tycks de ha bättre känslöstämning inför sina dagliga uppgifter än de flickor och pojkar som går i folkskola och ungefär likna läroverksungdomen. Om alla åsiktsfrågorna gäller att svaren från kravallgruppen inte låter den framstå som särpräglad på samma sätt som när det gällde de 46 frågorna om personlighetsdrag. På vissa områden (attityd till föräldrar och skola) är likheten med folkskoleungdomen påfallande, och man kan här tänkas möta attitydskillnader som är präglade inom de olika socialskikten, eftersom skolformerna i stort sett rekryteras från skilda socialgrupper. Om sitt arbete använde över hälften av kravallpojkarne omdömet „väldigt bra“. Eljest var den typiska attityden till allt som frågades om den känslomässiga neutraliteten: far är lika bra som någon annans, mor likaså, uppfostran var som andras, man har lika mycket frihet som andra. — Man är inte mycket för att analysera och känna efter, inte heller för att beklaga sig. Denna inställning skulle kanske kunna sägas vara mer utpräglad hos kravallgruppen än hos någon av de andra ungdomsgrupperna. Om denna iakttagelse är riktig stämmer den överens med den bild som erhöles av de personliga frågorna: en viss flackhet och känslomässig trubbighet.

5. Nyårsuppträderna i belysning av socialpsykologiens teori om mass-beteende.¹⁾

Det speciella reaktionssätt som kan uppträda när stora mänskligmassor är samlade på ett ställe och rycks med i ett ensartat beteende har tilldragit sig stort intresse bland psykologer av facket både i äldre tid och i dag. Man har goda beskrivningar av hur olika former av sådant mass-beteende tar sig ut och även en del plausibla teorier om hur det kommer till stånd. Den moderna inriktning på experiment, som är så utmärkande för studiet av

¹⁾ Detta avsnitt åtages ordagrant ur utredningen.

övriga grupp-beteenden och som har givit oss mycket säkrare kunskap om det mänskliga beteendet i mindre grupper, har dock av förklarliga skäl inte kunnat appliceras på „massan“ som studieobjekt. Därför är man hänvisad till att göra rekonstruktioner efter att något har hänt. För att förstå den psykologiska mekanism som utgör själva kärnan i massbeteendet, nämligen den psykiska „smittan“, får man lita till studier av hur människor imiterar varandra i mera kontrollerbara situationer.

Alla iakttagare är eniga om att det finns vissa gemensamma drag i alla mass-reaktioner, det må vara paniken ombord på et sjunkande fartyg eller i en fullsatt teatersalong som råkat i brand, den vilda flykten i ett upplöst militärförband, den uppjagade aggressiviteten i en lynchmob eller den diffusa bråk- och upprorsstämningen i gatuppträden som Kungsgats-kravallerna. Först och främst är massbeteendet *likriktat*: alla springer åt samma håll, alla hojtar, alla slåss — och alla fylls (det får man i varje fall anta) av samma känslor, det må sen vara rädsla, ilska eller en mer diffus uppspelthet. Vidare är massbeteendet ytterligt impulsivt jämfört med vad samma människor tillåter sig i vanliga fall. Rationella överväganden och vanliga hämningar fungerar inte. Normala vuxna människor betar sig som omogna barn eller hänsynslösa psykopater. Självkontrollen, jag-funktionen är reducerad och den dominerande känslan eller driften härskar suveränt över beteendet.

Man har framställt olika teorier om denna nivå-sänkning av den enskilda människans beteende i en masssituation. Både *Le Bon* och *Freud* räknade med att undermedvetna skikt hos individer så att säga släpptes lösa i den specifika situation då man känner sig befriad från ansvar som en bland de många i en anonym massa. *Allport* och flera med honom betonar att det inte behöver vara omedvetna drivkrafter (dödsskräcken vid en flykt eller habegäret i en realisationsmob är inte obekanta drivkrafter, det är bara intensiteten i reaktionen som är ovanlig). Socialpsykologerna av idag tycks vara eniga om att en person i en masspsykos „betar sig likadant som när han är ensam bara i än högre grad“. En ensam person som går vilse i en skog kan gripas av panik och tappa förnuftet. Att massbeteendet ter sig så abnormt beror, säger man, på att man inte varit klar över hur pass irrationellt och omoraliskt vi kan bete oss också en och en, om blott situationen är tillräckligt provocerande.

Med detta vill man ha sagt, att massbeteendet inte bör uppfattas som något mysteriöst. Den enskilde blir inte besatt av någon „mass-själ“ som gör honom motståndslös. Som möjlighet fanns handlingssättet redan hos den enskilde, nedlagd där under socialisationsprocessen, den livslånga lärotiden om hur man skall och kan bete sig.

Beviset på att detta är riktigt är, säger t. ex. *Cantril*, att vissa

personer trots allt alltid står emot massuggestionen i ett upplopp, en lynchpsykos, ett extatiskt massmöte. Det är inte vilka som helst utan just sådana personer som genom sin tidigare uppfostran är fast indoktrinerade av en motsatt livshållning: besättningsmännen på fartyget har en inlärd hållning som hindrar dem att rusa först till livbåtarna. Den som inte är uppfostrad till sydstatsfolkets negerhat, väcks till opposition i stället för till delaktighet av lynchstämningen.

Påpekandet att den som inte från början är „med på“ utan i stället känslomässigt *emot* själva inriktningen av ett massbeteende också kan stå emot suggestionen, har dock föga att betyda i sådana paniksituationer, då det finns verklig eller inbillad fara för livet, som då elden kommer lös i en fylld biosalong. Ingen är ju rimligen „emot“ att rädda livet genom att komma fort ut genom en dörr. Att den som springer fortast mot ett mål, som alla springer mot, belönas, är onekligen just vad hela vår uppfostran präntat in — att följa den impulsen är alltså enligt Cantril m. fl. helt naturligt. Dock kan den som fått inpräntat i sig sen barnsben att „tänka först och handla sen“ eventuellt med en ansträngning stoppa sin impuls att springa till en dörr där alla andra trängs och i stället se sig om efter en annan.

Cantril framhåller också att det inte är bara „låga“ handlingar som kan framlockas i massituationer. Under inverkan av skickliga mötesledare händer det att folk tecknar sig för bidrag till något välgörande ändamål, som ligger långt utöver vad de efteråt kan fullgöra. Vissa religiösa och politiska massmöten kan med fördel studeras för att se hur den emotionella uppladdningen kommer till stånd, som utgör kvinlessensen i allt mass-beteende.

Alla är eniga om att själva närvaron av en massa människor, som alla på något sätt blivit delaktiga av samma stämning och alltså beter sig på samma sätt, utgör en stimulans för fortsatt stegrad uppladdning, respektive intensifierat beteende av det slag man börjat med. „Viskningar växer i styrka, vanligt tal blir till skrik, har man gått så börjar man att springa, har man slamrat och bultat, så fortsätter man med att riva, slita och slå „sönder“ (Cantril).

Åsynen av andra människors reaktion verkar som förstärkare på den egna handlingstendensen. Man „smittas“ och smittar själv genom sitt beteende de omgivande, som i sin tur stegras i sin uppladdning. Kärnan i denna interstimulering i en massa är ingenting konstigare, menar vissa psykologer, än den allmänmänniskliga tendensen att imitera, vilken kan studeras i det stilla laboratoriet. (Den som står rakt upp och ned och tittar på en annan person som lutar sig framåt, gör själv omedvetet en liten sådan lutning, osv.). I sociala sammanhang kan man lätt studera hur gärna människor imiterar personer med hög prestige. Vad sådana personer gör måste ju vara rätt. Nu vill man göra gällan-

de att en stor massa människor i och för sig har ett sådant prestigevärde för den enskilde och anonyme i massan: att göra likadant som alla de andra kan bara vara riktigt. I varje fall kan ju ingen enskild bli straffad, ifall det skulle vara tal om ett asocialt beteende. Anonymiteten och massans storlek är ett väsentligt villkor för att en massreaktion genom interstimulans skall växa till ett sådant crescendo som kännetecknar de äkta massfenomenen.

Om en människomassa är tillräckligt stor, tillkommer alltid ett annat viktigt moment: den rymmer då alltid några stycken personer med extremt avvikande läggning, några som har speciellt stark drivkraft t. ex. att sätta igång en våldshandling mot en neger, eller mucka gruff med polisen i en eljest fredlig stad. Det torde vara på sådana personers signal, som de typiska gatuppträderna i Stockholm och andra storstäder sätts igång. Här saknas däremot det första viktiga momentet: en gemensam inriktning av mängdens känslor mot något bestämt mål.

Som jämförelse kan vi ta en hungerkravall av det slag som utspelades på sina håll även i vårt land under första världskrigets tid. Det är lätt föreställa sig initialfasen i ett sådant upplopp: åsynen av ett välfyllt fönster i en livsmedelsbutik och några tänande rop i en tättpackad kö av hungriga människor. Resten av förloppet — när vanliga hyggliga människor slår in fönstret och river åt sig vad som finns — är resultatet av interstimulansen i massan.

Om vi flyttar oss till Kungsgatan på nyårsnatten (eller till Berzelii park, när det var lördagsbråk där), är den inledande fasen svår att få grepp om. Man kan inte peka på något bestämt stimulus som kan ha satt i gång den emotionella uppladdningen. Det förefaller som om det hämtade sin styrka helt och hållet ur själva mass-reaktionen, den anonyma interstimuleringen utan några syn- och hörbara ledare med gemensamma appeller.

Förklaringen till att det dock tänder i en sådan massa måste vara att de som samlats, gjort det i en obestämd känsla av att något „ska hända“. De är mer eller mindre beredda att „vara med“ om det blir bråk.

Det skulle, om psykologernas tidigare refererade teorier är riktiga, eljest vara omöjligt att de spridda begynnelseerna skulle spridas och intensifieras som de faktiskt gjort.

Under nyårsnatten får man räkna med att människor som begav sig ned till Centrum drevs av en önskan att vara med om något utöver det vanliga, en stegrad känslomässig upplevelse vars närmare art väl ingen precis gör sig reda för. De ungdomar som greps av polisen har för det mesta varit på en bio först och sedan hållit sig på gatorna kring Kungsgatan, där till slut tusentals människor var samlade. Det har vid samtalen med hembesökarna kommit fram att de överlag känt sig helt oskyldiga, de hade

inte gått till Kungsgatan för att bråka och de hade enligt domstolsutslagen inte heller gjort så förfärligt mycket (rivit ned trådbusskontakter, tutat med trumpeter, vågrat att åtlyda polisens tillsägelser osv.). Vad de sökt var väl närmast litet feststämning och upprymdhet. Att de råkat i klammeri med polisen tycker de är oförtjänt.

Kan då den undersökning av de ungdomar som polisen tog under nyårsnatten ge någon förklaring till att den oskyldiga nyårsglädjen urartade till gatubråk?

Först måste vi upprepa den reservation som inleder redogörelsen för undersökningen: vi vet inte om den grupp som polisen grep var ett typiskt stickprov på de ungdomar i åldern 14—20 år som deltog i upptågen. Om de äldre vet vi dessutom ingenting.

Den bästa hypotes vi kan uppställa är, att de gripna ungdomarna var typiska för den massa som lät sig ryckas med när stämningen steg och den allmänna upprymdheten växte till tumult och aggressivitet. Däremot finns det ingen i den undersökta skaran som bevisligen tillhört de „extremt avvikande“ som man enligt Cantril måste anta finns instuckna i en sådan här massa. Det förefaller för övrigt mycket rimligt, att om en handfull sådana personer kommit till centrum i akt och mening att sätta i gång bråk, t. ex. genom starka smällare, ljusblixtar osv., så var de tillräckligt durkdrivna att sätta sig i säkerhet när polisen kom. De som först genom själva massstimuleringen kom i känslomässigt uppror hade däremot inte samma skäl till försiktighet och inte heller samma vana att klara sig undan.

Jämfört med jämnåriga stockholmspojkar i gemen var den undersökta gruppen i socialt avseende sämre lottad. Man kan med en viss förenkling säga att pojken som togs nyårsnatten står mitt emellan den vanliga stockholmspojken och Skå-pojken när det gäller sådana svårigheter som splittrad familj, tidigare missanpassning som fört till ingripande av barnavårdsnämnden och kriminalitet i familjen. I fråga om skolbildningsnivå ligger han lägre än normalpojken. Psykologiskt skiljer sig nyårsgruppen, av testen att döma, från andra pojkar genom en större impulsivitet, mindre utvecklat sinne för andras meningar om dem och mindre effektiva kontroll- och hämningsmekanismer.

I fråga om den initialdrift som måste antas ligga bakom uppträden av sådan art, kan man inte göra sig någon närmare bild av den. Vi har sökt få fram den allmänna vantrivsel- och missnöjesnivån, men inte funnit att kravallundomen låg sämre till än de andra. Inte heller i sin subjektiva uppfattning om inre spänningar, som skulle kunna tas som tecken på emotionell missanpassning eller nevros, var kravallpojckarna sämre ställda. Tendensen gick tvärtom åt andra hållet: skolungdomen vittnade om en hög frekvens av ångslan, mindervärdeskänslor och osäkerhet. Man kan inte undgå att ställa sig den frågan, i vad mån det är

själva skolsituationen som kan framkalla dessa personlighetsdrag. Det är möjligt att den så gott som dagliga betygssättningen av prestationer och beteende alstrar en osäkerhet och ängslan, som sedan försvinner, när man kommer ut ur skolan. I så fall var det oriktigt att använda skolgrupper som jämförelsematerial, eftersom majoriteten av kravallgruppen hade slutat sin skolgång.

Vi kan sammanfatta bilden så, att kravallpojken objektivt sett har det besvärligare än „normalpojken“ men att han subjektivt upplever mindre problem än de skolgrupper vi jämfört honom med.

På grundval av detta kan inte dras någon slutsats om att han skulle ha större driftsmässigt behov av utlevelse i form av trots mot samhällsautoriteten eller aggressivitet över huvud taget. Vi kan däremot peka på ett par faktorer som gör det förklarligt att det var pojkar av denna typ som polisen grep på Kungsgatan. För det första bör dessa pojkar ha större benägenhet att ge sig ut på gatorna vid ett sådant tillfälle som nyårsnatten. De utsätter sig därmed för den masspåverkan som vi beskrivit. För det andra bör de, när de väl är inne i en massa av likartade människor, av psykologiska skäl ha mindre motståndskraft mot den emotionella uppladdningen och den driftsmässiga utlevelsen.

Alltså: under den vardagliga sociala anpassningens yta finns möjligheten till asociala reaktionssätt hos varje människa, och den mobiliseras och frigörs under vissa förhållanden i en massituation. Men det är sociala och familjära omständigheter som gör att vissa personer infinner sig i en sådan mass-samling, och den individuella motståndsförmågan mot massuggestionen är olika, när man väl är inne i en massituation.

Ett citat från Cantril belyser denna sista punkt. „Impulsiva vuxna har lärt sig att det inte alltid är lämpligt att följa första bästa impuls. Andra människor straffar en för en överilad handling eller ett överlagt ord. Det är på den vägen som andra människors åsikt blir en faktor som stoppar impulshandlingarna. Ängslan för vad andra människor skall tänka dyker upp som ett hinder, som håller en handlingsimpuls i schack så att alternativa handlingssätt hinner prövas. Det är på denna punkt som massans inverkan blir betydelsefull. En person behöver inte frukta kritik för egna impulshandlingar när många andra gör exakt det samma. Rädslan för kritik reduceras och driften tar sig det utlopp som ligger närmast till hands.“

Som vi sett var en av de tydliga skillnaderna mellan kravallgruppen och skolgrupperna, att den förra hade mindre av denna sensitivitet för vad andra tänker om dem. De bör alltså ha en lägre tröskel av sociala hämningar när de kommer i en massituation.

6. *Tänkbara åtgärder i förebyggande syfte.*

I detta avsnitt diskuteras möjligheterna att förhindra uppkomsten av gatuuppträden av kravalltyp. På längre sikt är den framkomliga vägen här att inrikta sig på de individuella personligheter, som ingår i massan, genom en höjning av den allmänna uppfostringsnivån, inklusive stödåtgärder i form av förebyggande barna- och ungdomsvård. På kortare sikt är det nödvändigt att söka hindra att väldiga ungdomsskaror samlas på ett trångt innerstadsområde med därav följande risker för massreaktioner. I syfte att kunna erbjuda ungdomarna lockande alternativ till gatuhängandet i centrum rekommenderas särskilda arrangemang vid ungdomsgårdarna samt anordnande av speciella nyårsvakor i förorterna. För att söka neutralisera effekten av interstimulans vid massamlingar rekommenderas ett samarbete mellan polisen och ungdomsvårdens befattningshavare för att redan på ett tidigt stadium ingripa mot de aktivister, som eventuellt opererar för att få till stånd bråk och oroligheter.

Carl Holmberg.